

ELS BOSCOS I EL RIU LLOBREGAT

Ralf Massanés i Evers

Dossier

El bosc és una comunitat complexa formada per animals i plantes, de la qual la unitat característica és l'arbre predominant. El clima i el sòl són els factors que determinen les diferents formes de bosc que trobem arreu del món.

Al contrari que les arbredes o els monocultius forestals, els boscos es caracteritzen per haver-se format de manera natural, seguint tot un conjunt de processos que els porten a la maduresa.

El bosc és un sistema complex d'interrelacions entre matèria inert i éssers vius. Per saber quin tipus de bosc trobaríem en un espai concret, només ens cal fer una anàlisi de la composició del sòl i concretar els paràmetres físics de l'entorn. Des dels estrats més alts dels arbres fins a l'interior de la terra, a les arrels, trobem tota una sèrie d'organismes que es necessiten els uns als altres per subsistir.

Aquesta diversitat de formes de vida ha fet que, des de sempre, el bosc sigui un espai privilegiat per assegurar la supervivència de l'espècie humana. Per als primers pobladors era un lloc on viure arreuerat de les inclemències del temps i obtenir aliment, un indret per recollir llenya, combustible i que oferia sòls fèrtils per a l'agricultura i la ramaderia. En definitiva, el bosc és una font inesgotable de primeres matèries, sempre i quan sapiguem aprofitar-les amb seny.

ELS BOSCOS DE RIBERA

Són tots aquells boscos que creixen a la vora d'un curs d'aigua o a les riberes de llacs o estanys. En molts casos la franja que ocupen a les riberes dels rius no són molt amples però el seu brancatge és molt atapeït i formen estructures similars a

túnels. En aquest cas se'ls anomena "boscos galeria".

El tipus d'arbre que trobarem en un bosc de ribera determinat dependrà de la fondària de la capa d'aigües subterrànies i de la climatologia. Així, al nostre país podem trobar vernedes, salzedes, alberedes i omedes. En molts casos, hi ha una successió cap a altres comunitats boscanes que encara estan en la zona d'inundació del riu, però que pel grau d'humitat del sòl presenten roures, trèmols i arbusts associats.

Els boscos de ribera constitueixen un sistema de regulació natural de les aigües i intervenen en els següents processos:

- Recàrrega de les aigües subterrànies.
- Control de l'impacte de les avingudes d'aigua per retenció de sediments.
- Aportació natural de matèria orgànica pels llits arrossegats pel riu.
- Corredors naturals per a la fauna.
- Hàbitats per a nombroses espècies animals i vegetals.
- Reducció de l'efecte d'escalfament global del planeta per captació de CO₂ i alliberament d'O₂.

L'existència de boscos de ribera ben conservats permet que s'hi instal·lin colònies d'ocells aquàtics com el martinet de nit, el bernat pescaire o el martinet blanc. Altres ocells nidificants d'aquests boscos són l'oriol, el teixidor, el falcó mostatxut, les tòrtres, etc.

A la terra baixa, en els cursos d'aigua permanents, el bosc de ribera més comú el formen l'om i l'àlber. En els petits rierols i torrents, que durant tot l'any mantenen almenys un mínim d'aigua, hi trobem el gatell i el salze blanc. En canvi, a les rieres seques, amb el llit ple de graves, hi creix la

sarga. Aquest salze de port arbustiu forma denses mates per poder resistir el fort embat de les aigües quan hi ha avingudes.

El vern prefereix l'estatge montà, encara que també es troba en els rierols de zones humides i a les valls llombregues de la terra baixa. La verneda ocupa la franja de vegetació més propera a l'aigua i fins i tot podem veure peus que han crescut directament dins de petites torrenteres. La seva fusta és apreciada per a la torneria.

Més lluny que els anteriors creixen els freixes, representats per dues espècies: el freixe de fulla petita i el freixe de fulla gran. El primer el trobem des de la terra baixa fins a àrees de mitja muntanya. En canvi, el freixe de fulla gran comença a aparèixer a alçades de 600 metres i sol marcar la transició entre els boscos de ribera i els boscos típics de l'estatge montà. A la freixeneda trobem altres arbres, com l'avellaner i el trèmol.

Dossier

EL RIU LLOBREGAT

Durant els darrers cent anys, els ecosistemes que formen les aigües continentals han sofert un greu procés de regressió, alteració i desaparició en alguns casos. Els més afectats han estat les zones d'aiguamoll pròpiament dit, i els cursos fluvials, amb els seus corresponents hàbitats terrestres i semiterrestres.

Els objectius principals de les actuacions humanes sobre les conques hidrogràfiques són:

- La utilització agrícola i forestal de grans extensions naturals.
- La prevenció d'inundacions.
- L'extracció d'àrids.
- L'embassament per a l'obtenció d'energia i d'aigua potable.

Altres efectes directament produïts per l'acció de l'home, i en el nostre cas, per la proximitat d'una gran zona d'aglomeració humana com és Barcelona, són l'abocament incontrolat d'aigües residuals, substàncies tòxiques, runes i deixalles. Això hem d'afegir que la vall fluvial creada pel riu Llobregat s'ha convertit en corredor de gairebé totes les principals vies de comunicació que enllacen Barcelona amb la resta del país.

Tots aquests factors han influït molt negativament sobre les riberes del riu, que han estat degradades progressivament en el temps, i han

cedit, en primer terme, terreny als camps agrícoles, i posteriorment a les grans obres públiques.

Així doncs, aquest espai fluvial públic ha quedat com una zona marginal i degradada, que impossibilita també un ús social i la visita d'aquest espai.

Conscient d'aquesta problemàtica i a iniciativa de l'Ajuntament de Molins de Rei, la Lliga per a la Defensa del Patrimoni Natural (DEPANA), ha executat un projecte de restauració d'un dels ecosistemes més rics en l'àmbit europeu, el bosc de ribera.

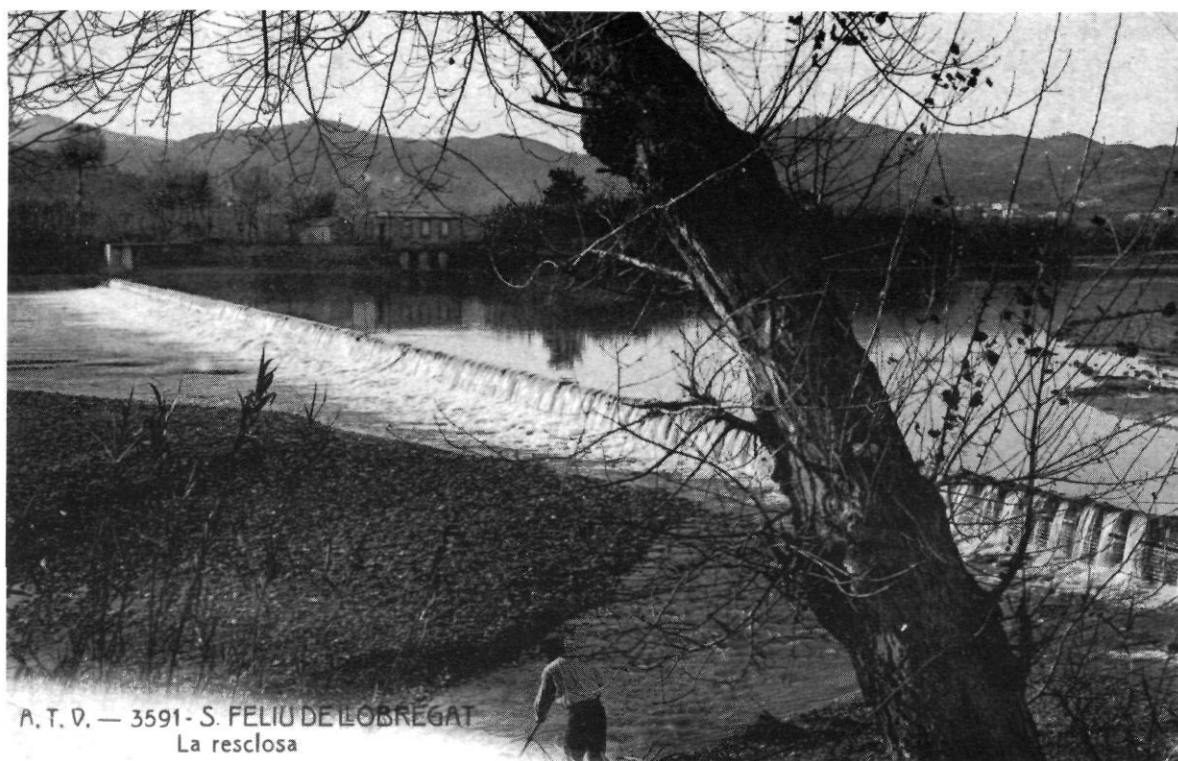
L'actuació ha significat la regeneració d'una franja del bosc de ribera del marge esquerre del riu Llobregat, dins del terme municipal de Molins de Rei. Aquesta serà la primera fase d'una actuació global més àmplia, de cara a recuperar un espai avui dia marginal i abandonat, però que en el futur pot esdevenir un parc fluvial destinat a la conservació de la natura i al lleure de la població del municipi.

Aquest és un nou pas en la recuperació d'espais naturals degradats en les proximitats d'una gran ciutat, que demostra una altra vegada que la preservació dels recursos naturals i el progrés ben entès no es contradiuen. Al nostre país, la regeneració del bosc de ribera del marge esquerre del riu Llobregat té caràcter model·lic, car és un dels primers projectes d'aquest caire que es duen a terme a Catalunya. Gràcies a les experiències guanyades, millorem el coneixement de la regeneració d'aquests ecosistemes i assolim avenços que es poden aplicar de manera similar en altres indrets de la geografia catalana.

LOCALITZACIÓ I DESCRIPCIÓ GENERAL

Les terres de la vall baixa ja estan marcades des dels seus orígens per una doble condició, que ve definida per la fertilitat de les terres d'al·luvió i pel fet de ser el pas natural del pla de Barcelona i els territoris de l'interior i del sud des de l'època romana.

Aquesta segona premissa fa que, per raons topogràfiques i d'orientació, s'hagi donat una asimetria funcional de la vall, amb la conseqüència que els nuclis d'assentaments orientals s'hagin desenvolupat en funció de les vies de comunicació, com demostra el cas de la carretera (actualment N-II) construïda al segle XIX.

A. T. V. — 3591- S. FELIU DE LLOBREGAT
La resclosa

Vegetació de la ribera del Llobregat al seu pas per Sant Feliu (1910-1911).

Font: Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat.

Els nuclis poblacionals responen a la necessitat de cercar terres que es veiessin afectades per les inundacions periòdiques (que han donat lloc als rics sòls d'horta). En aquest sentit, Molins de Rei, i altres poblacions situades als marges del riu, es troben ubicades a la primera terrassa al·luvial no inundable, que en la comarca rep el nom propi de "Samontà".

Després de constituir-se la zona agrícola, es van construir dos canals amb les seves corresponents sèquies de reg, per cobrir les necessitats d'aigua de les nombroses feixes compreses entre els canals i el riu Llobregat. Aquests horts urbans tradicionals estaven comunicats amb el cas urbà per camins que arrencaven del mateix centre, i que ja no es conserven avui dia.

La situació actual és diferent: els nuclis urbans s'han estès de forma longitudinal, seguint les infraestructures viàries que els limiten en la seva expansió. S'ha construït l'autopista, que ha provocat una ruptura entre les ciutats, les hortes i el riu, ja que els talussos sobre els quals es situa no han respectat, en cap cas, els vincles que establien els passejos ciutat-riu.

En el període comprès entre 1970 i 1980, al terme municipal de Molins de Rei es van dur a

terme nombroses activitats extractives d'àrids al marge esquerre, amb una forta degradació de la vall baixa i de les riberes, i que van fer desaparèixer totalment la vegetació pròpia d'aquests indrets. A més, s'hi van dur a terme abocaments de diversos materials. En un futur es preveu el sanejament de les aigües del riu, amb la qual cosa millorarien substancialment les condicions ecològiques, i es podrien recuperar a mig termini les comunitats biòtiques que han desaparegut gairebé totalment en el curs baix del Llobregat. Això implicaria la possibilitat d'una utilització pública d'una part d'aquest espai, alhora que es faria patent la gran capacitat de regeneració per part de la natura.

Tota la superfície d'aquesta riba fluvial està vorejada per un camí agrícola, que en alguns casos excedeix d'una amplada de 10 metres. A l'esquerra del camí, hi ha una sèrie de conreus d'horta i d'explotacions de fruiters, activitat cada vegada més marginal a causa de la forta proliferació d'infraestructures que recorren la vall longitudinalment.

Algunes de les obres projectades per als propers anys són la possible ampliació de l'autopista en un carril per a cada direcció, i també la ubicació de les vies del "Tren d'Alta Velocitat" (TAV), que

discorrerà amb tota seguretat per aquest eix de comunicació. Una tercera gran modificació paisatgística esdevindrà la construcció de l'autovia del Baix Llobregat. Aquesta ha de discórrer pel marge dret del riu, amb la qual cosa quedarà definitivament eliminat el règim natural d'inundacions en èpoques de crescudes. El llit del riu quedarà situat en una trinxera vorejada per dues grans vies públiques i desapareixeran la major part dels conreus tradicionals d'horta i fruiters en ambdues riberes.

LA REGENERACIÓ DEL BOSC DE RIBERA

Dossier

L'àrea que contempla el projecte es troba a la vall baixa del riu Llobregat, inclosa dins del terme municipal de Molins de Rei, o sigui al marge esquerre. Actualment, els terrenys no són sotmesos a cap tipus d'explotació agrícola, ja que es troben dins la superfície d'inundació en el moment de crescudes del riu. Altrament, a l'extrem sud hi ha dues esplanades amb plantacions de pollancre, explotacions forestals molt habituals a les riberes dels rius de Catalunya. En aquest cas, però, la plantació està abandonada i no ha rebut cap tractament en molts anys.

En una primera fase, es va dur a terme l'adequació d'una part del marge esquerre. Aquesta adequació consistí bàsicament en:

- Modificació dels talussos que s'han format per la deposició de materials de runa.
- Rectificació de l'amplada del camí en gran part del seu recorregut.
- Neteja exhaustiva d'elements que destorbin a l'hora de començar el projecte, com ara blocs de ciment, deixalles i runes.

Un segon objectiu ha estat la instal·lació d'un espai per al lleure dels visitants, situat en una de les pollancredes artificials. S'han substituït els arbres morts per d'altres propis del país i, a més, s'hi han instal·lat una sèrie d'infraestructures per a la comoditat dels visitants (taules, bancs, papere-res, etc.).

L'actuació més important del projecte fou la recuperació d'una part del bosc de ribera, per a la qual cosa es procedí a la plantació de diferents arbres i arbusts, escollits segons les necessitats de la zona, en una franja de 10 metres, compresa entre el

camí i la llera del riu. A l'altra banda del camí, i amb la intenció de mantenir el caràcter marcadament agrícola de la zona, s'ha mantingut el canyar utilitzat en les hortes i en alguns indrets s'han plantat arbres i arbusts.

VALORS AFEGITS

El fet principal de l'actuació ha estat la rehabilitació d'un ambient degradat anteriorment per les activitats extractives i abocaments de runes i altres residus. Amb això s'ha creat un hàbitat natural potencial -el bosc de ribera-, i s'ha fet un pas endavant en la recuperació i adequació de la riba del riu Llobregat com a espai de lleure, que s'ha convertit així en un veritable Parc Fluvial.

En aquest sentit, no volem que aquesta iniciativa sigui un fet aïllat, sinó que encoratgem a tothom que vulgui participar en aquest intent de recuperar les façanes dels nostres rius, tan oblidats en les darreres dècades.

L'actuació ha abastat una franja d'aproximadament un quilòmetre de llargada, i ha inclòs els següents punts:

- Neteja d'abocaments
Eliminació de runes i blocs de ciment, que han evitat posteriors abocaments.
- Condicionament de talussos
Es van reestructurar els talussos existents, i es va eliminar una part de les moltes que es troben a la vora del camí. La inclinació màxima dels talussos no excedeix els 30°. Posteriorment s'ha procedit a la seva regeneració amb vegetació de ribera.
- Regeneració del bosc de ribera
S'han plantat un total de 3.000 arbres i arbusts d'espècies pròpies de la zona (albereda litoral), per fer el primer pas en la posterior regeneració natural de l'hàbitat propi dels trams baixos del curs d'aquest riu.
- Ús públic
L'espai va ser ordenat per a l'ús públic i el lleure. Per això s'ha senyalitzat apropiadament per assolir una reducció del trànsit rodat pel camí lateral als mínims necessaris que assegurin el servei als petits agricultors que en fan ús per accedir a les hortes. El camí actua alhora de passeig arbrat per a vianants i ciclistes, i es va construir un mirador a mitja alçada del recorre-

---

gut. A l'entrada de l'àmbit, i per tal de dissuadir els usuaris a deixar els cotxes, hem aprofitat un erm per fer d'aparcament provisional, que haurà de ser modificat per la proposta global que contempla el projecte. Tot el recorregut està senyalitzat degudament i s'ha instal·lat un plafó informatiu a l'entrada del mirador que mostra la situació general, una secció fluvial i una descripció general de l'hàbitat, amb la seva flora i fauna associada.

Des de DEPANA, després d'haver finalitzat la restauració d'aquest petit i simbòlic troç del bosc de ribera del riu Llobregat, volem que es multi

pliqui aquesta experiència en molts altres indrets de Catalunya i no quedi com un fet anecdòtic. No només estem pensant en les riberes del Llobregat, sinó en tots aquells cursos fluvials que han estat desnaturalitzats per la mà de l'home i que a hores d'ara descobrim que són ecosistemes altament valuosos.

És necessari aprendre a conviure amb el medi que ens envolta, perquè en formem part i ens és imprescindible. Sobretot, però, hem de poder donar esperança a les generacions que vénen darrera nostre i que seran les que hauran de patir les conseqüències de les nostres irresponsabilitats.

Dossier